

Virtavesien hoitoyhdistys ry:n lausunto kalastuslakiuudistuksesta

Virtavesien hoitoyhdistys ry Virho (www.virtavesi.com) tukee kalastuslain uusimista, sillä nykyisen lain avulla ei ole saatu aikaiseksi vahvoja ja luonnollisesti lisääntymään kykeneviä kalakantoja.

Uusi laki on oikeansuuntainen, mutta riittämätön ja kaipaa tiettyjä muutoksia.

1) Istutuskeskeisyydestä luontaiseen lisääntymiseen ja nojautuminen tutkimustietoon

Virho tukee lakiesityksen yleisperusteluja, joiden mukaan tulee siirtyä istutuskeskeisestä kalakantojen hoidosta luontaiseen lisääntymiseen ja elinympäristöjen kunnostamiseen. Virho olisi silti toivonut tämän perustelun nostamista selväksi ”johtotähdeksi” uuteen kalastuslakiin, lisättynä luonnon monimuotoisuuden vahvistamisella.

Kalastuslupatuloista tulisi lailla määrätä vähimmilläänkin puolet käytettäväksi muihin kuin istutuksiin. Kuten lakiesitys toteaa, istutusten taloudellisen tuottavuuden vaatimus on täyttynyt vain harvoin.

Periaate siitä, että kalastus kohdistuu vain pyyntivahvoihin kantoihin ja elinkierron kannalta sopivimpiin ikä- ja kokoluokkiin, on kannatettava. Virho haluaa huomauttaa, että näiden periaatteiden toteuttaminen ei pelkästään parantaisi kalakantoja ja alentaisi hoitokustannuksia istutustarpeen vähentymisen myötä, vaan myöskin kasvattaisi kaikkien kalastajaryhmien saalismahdollisuuksia, kuten esimerkiksi Ruotsin Hjälmaren-järven esimerkki kuhista osoittaa.

Esimerkiksi kansallisessa lohistrategiassa todetaan, että kalakantavelvoitteet tarkistetaan tuotantopotentiaalia koskevan tiedon perusteella. Virtavesien hoitoyhdistys painottaa lakiesityksen yleisperusteluiden toteamusta siitä, että kalastuksen säätelyn tulee perustua tutkimus- ja seurantatietoihin. Tämä on selkeä parannus nykytilaan, koska muun muassa Itämeren lohien tapauksessa tutkimustieto on sivuutettu.

2) Uusi määritelmä vaelluskalavesistöstä ei ongelmaton

Virtavesien hoitoyhdistys tukee tietyin varauksin uutta määritelmää vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueesta, joka korvaisi nykyisen ”lohi- ja siikapitoisen vesistön koski- ja virtapaikan”. Uuden määritelmän kriteeristö (vesi virtaa silmin havaittavasti alavirtaan, virtapaikan ylävesi on alavettä ylempänä, vesialue pysyy talvisin sulana tai heikkojäisenä) on pääosin hyväksyttävä ja tuonee nykytilaan verrattuna mukaan nivamaisia alueita.

Määritelmän soveltaminen jää kuitenkin epäselväksi: pitääkö kaikki kriteerit täytyä yhtäaikaaisesti? Joissain silmin havaittavissa nivapaikoissa ylä- ja alaveden ero voi olla vähäinen. Jäättömyys tai heikkojäisyys eivät käy kriteeriksi edes Etelä-Suomen olosuhteissa. Esimerkiksi 2000-luvun ankarien talvien aikana jotkut kosket saivat jopa 30 cm paksun teräsjääkannen.

Lakiesityksessä viitataan vanhentuneeseen ”purotaimen”-käsitteeseen, joka yhdistetään yleensä taimenkantoihin pienvesistöissä ja joka usein mielletään virheellisesti enemmän tai vähemmän paikalliseksi kalakannaksi. Tällainen ajattelu voisi johtaa siihen, että jotkut vaellusesteiden yläpuoliset vesistöt jäävät virheellisesti pois vaelluskalavesistö-alueista. Näin ei saa käydä, koska esimerkiksi täysin paikallisia taimenkantoja ei ole.

Virho esittää, että uuden kalastuslain mukaan vastaisuudessa koski- ja virta-alueet ovat automaattisesti tällaisia alueita, eikä niitä tulisi erillisesti anoa tai tehdä päätöksiä. ELY-keskuksilla tulisi olla päättävältä lisätä yksinkertaisella menettelyllä uusia alueita vaelluskalavesistöiksi.

3) Vimpa unohtunut vaelluskalojen listalta

Lakiesitys määrittäisi vaelluskalaksi lohen, järvilohen, ankeriaan, nahkiaisen, toutaimen sekä taimenen, nieriän, harjuksen ja siian vaeltavat kannat. Esitys toteaa edelleen, että näiden kalojen erityisen arvon ja elinkierron erityispiirteiden vuoksi kalastusrajoitusten asettamisen kynnyksellä olisi matalampi kuin muiden kalojen tapauksessa. Virtavesien hoitoyhdistys ry pitää näitä ehdotuksia oikeina, paitsi että vaelluskalalistalta on unohtunut vimpa. Lisäksi on huomautettava, että usein esimerkiksi taimenista on mahdotonta tietää, onko kyseessä paikallinen vai vaeltava. Yksittäinen kala saattaa ottaa eri elämänvaiheissaan muuttaa rooliaan paikallisesta vaeltavaksi tai päinvastoin.

Biologisesti kaikki taimenpopulaatiot ovat vaeltavia. Eri taimenpopulaatioiden välillä, mutta myös niiden sisällä vaellustaipumus vaihtelee; jopa eri ajanjaksoina esimerkiksi vallitsevien olosuhteiden tai poikastiheyksien mukaan. Ilman tarkkoja tutkimustuloksia ei edes alan viranomaisen voi tieteellisesti perustellusti määrittää yksittäistä taimenpopulaatiota ei-vaeltavaksi (jos sellaisia ylipäänsä on olemassa). Tästä syystä yleislähtökohdaksi tulisi ottaa näiden kalojen pääsääntöinen vaelluskalaominaisuus ja sen mukaisesti alhaisempi suojelukynnyks.

4) Alueellinen erityislupa kaupalliseen kalastukseen arveluttaa

Lakiesitykseen sisältyy kohta, jonka mukaan kaupalliset kalastajat pääsisivät kalastamaan muiden vesialueille tietyillä edellytyksillä vastoin niiden omistajien tahtoa. Perusteluiden mukaan olisi ongelma, jos kaupalliset kalastajat eivät pääse muiden vesille vastoin omistajien tahtoa, jos kalakannat kestäisivät enemmän pyyntiä. Tällaisen luvan myöntäisi ELY-keskus. Esimerkiksi Uudenmaan Pikkalanlahden erityisluvasta on mahdollisesti aiheutunut pitkäaikaista haittaa. Kun ”erityislupien” myöntäminen on nykyisinkin epäselvällä pohjalla, niin uuden erityiskäytännön luominen saattaisi pahentaa tilannetta. Virho suhtautuu varauksellisesti lakiesityksen tähän kohtaan, vaikka muuten tukeekin ammattimaisen kalastuksen kehittämistä.

Mikäli lupia myönnetään, tulee laissa olla määriteltynä perusteet, joilla kalakantojen tila arvioidaan tutkimus- ja seurantatietoihin perustuen. Myönnettävästä luvasta tulee myös ilmetä, mitä kalalajeja lupa koskee. Lupaehtoihin tulee liittää jatkuva raportointivelvollisuus lajikohtaisista saaliista. ELY-keskuksella tulee olla mahdollisuus peruuttaa lupa automaattisesti, mikäli sen ehtoja tai velvoitteita rikotaan tai mikäli ilmenee, että kalakannat eivät kestä ammattimaista pyyntiä. Mikäli lupa myönnetään, tulee luvansaajan kustannuksella tehdä seurantatutkimusta tällaisen kalastuksen vaikutuksista kyseisellä alueella.

Lakiluonnoksen ilmaus, että ammattimaisia pyydyksiä saavat käyttää myös kaupallisten kalastajien lukuun toimivat, on liian epämääräinen ja voi johtaa väärinkäyttöihin. Kaupallisen kalastajan työntekijä on täsmällisempi ilmaus. Työntekijäksi tulisi katsoa vain sellainen henkilö, joka on työsuhteessa eli ammatinharjoittajan palveluksessa. Pykälän 89 mukainen saaliiden ilmoittamisvelvollisuus tulee koskea myös sisävesien kalastajia.

5) Alueellinen lupa kalastusopastointiin kestävän kalastuksen pohjalta

Virho tukee myös kalastusopastointiminnan kehittämistä ja vahvistamista. Myös tällaisten lupien tulee perustua kestävien kalakantojen edistämiseen. Virtavesien hoitoyhdistys ry pitää arveluttavana esimerkiksi sellaista käytäntöä, että kuhan kutualueille (sen kutuaikana) tai koskivesiin taimenen rauhoitusajaksi myönnettäisiin kalastusopastolupia. ELY-keskuksen tulee voida tarvittaessa asettaa kalastusopastolupaan liittyviä tieteellisesti perusteltavia pyyntirajoituksia, kuten vaelluskalakantojen turvaaminen.

6) Määritelmiä täsmennettävä

Lakiesitys ei määrittele, mikä on kalatie, kalaväylä ja jokisuu (pykälä 4). Kalojen ja rapujen istutuksen "uusi laji tai kanta" (pykälä 73) tarkka merkitys jää epäselväksi. Tarkoitetaanko vieraslajeja, kattavatko nämä myös vesistöissä alun perin eläneet, mutta sittemmin kadonneet lajit jne?

7) Määrätietoisesti kalastus- ja kahlurajoituksiin

Ei riitä, että laki suojaa kalakantoja heikentymiseltä. Sen on annettava välineet myös niiden vahvistamiseen. Esimerkiksi tiettyjen kalakantojen keskikoon nostaminen tulee olla yksi suojelutoimien perusta.

Lakiesitys ei nimenomaisesti käsittele Suomen verkotuskäytäntöjä eikä anna selviä suuntaviivoja verkkokalastuksen kehittämiseksi siten, että lakiesityksen yleisperustelut toteutuisivat (kuten esimerkiksi yhden kutukerran periaate ja luonnonlisääntyminen).

Virho ei halua kieltää kokonaan verkkokalastusta, mutta nykymuotoinen verkkokalastus on useissa tapauksissa kestävien kalakantojen suurimpia esteitä. Verkotus tulisi olla etusijassa kaupallisten kalastajien menetelmä tai väline kalastaa lajeja, joita on vaikea muuten pyytää. Silmäkokoja tulee suurentaa merkittävästi. Muille kuin kaupallisille kalastajille tulee sallia yksi kpl 30 m verkko ruokakuntaa kohden; kuitenkin leveysasteen 63 pohjoispuolella 3 kpl näitä verkkoja. Poikkeus on muikun kalastus, jossa sallittaisiin 4 kpl 30 m verkkoja ja vastaavasti 63 leveysasteen pohjoispuolella 6 kpl.

Esityksen 52 pykälä sisältäisi valtuuden rajoittaa kalastusta, jos se olisi kalakannan elinvoimaisuuden vuoksi tarpeen. Tämä pykälä ei tule jäädä "kuolleeksi kirjaimeksi", vaan sitä tulee käyttää määrätietoisesti erityisesti ongelmakalastuksen tapauksessa, kuten on liian usein laita verkotuksessa. Vapakalastuslupien myöntäminen esimerkiksi lohikalajien kutupaikoille kutuajaksi on toinen kysymys, johon tulee puuttua. Mikäli ELY-keskus rajoittaa yleiskalastusoikeuksin perustuvaa vapakalastusta jollain alueella, tulee myös pyydyskalastusta rajoittaa. Toisaalta jos pyydyskalastusta rajoitetaan kalakannan elinvoimaisuuden vuoksi, tulee myös tarkastella tarvitseeko vapakalastus joihin rajoituksia.

Virho tukee sitä, että kaupalliseen kalastukseen tarkoitetuiksi pyydyksiksi määriteltäisiin lain 49 pykälässä trooli ja isorysä; lisäksi pyynti- tai venekuntaa kohden yleisellä vesialueella meressä ja talousvyöhykkeellä koukkupydykset, joissa on enemmän kuin yhteensä 100 koukua sekä verkot, joiden yhteispituus on enemmän kuin 120 metriä. Pohjatroulauseuksen tulee olla kokonaan kielletty pyyntimuoto.

Luonnonlisääntymisen ja sen edistämisen esiin tuonnista huolimatta lakiesitys ei käsittele kahlausta lohikalajien kutupaikoilla (lähinnä taimen, lohi, harjus). Tulee löytää keinot, jotta vaellusvesistöjen virtapaikkojen kutualueilla ei kahlata seurauksenaan lohikalajien mädin ja poikasten tallaantumisen. Virho pitäisi parhaimpana käytäntönä sitä, että kukin tällaisen vesialueen omistaja selvittäisi asiantuntevasti kutupaikat ja eikä sallisi kalastajien kahlata kutupaikoilla. Koska näin ei näytä riittävissä määrin tapahtuvan, tulee harkittavaksi kieltää vaelluskalavesistön koski- ja virtapaikoissa kahlaaminen lakisääteisesti 11.9. alkaen ja päättyen eteläisessä Suomessa 31.5 ja pohjoisessa Suomessa 15.6.

8) Ylämitat edellyttävät pyynnin monimuotoista säätelyä

Virho tukee lakiesityksen ajatusta siitä, että eri kalalajien suurimmat yksilöt olisivat erityisessä suojeluksessa, koska ne ovat kaikkien arvokkaimpia lisääntymisen näkökulmasta. Lisäksi nykymuotoinen vääristynyt kalastus on pienentänyt joissain tapauksissa kalojen keskikokoa,

suosinut hidaskasvuisia yksilöitä ja heikentänyt yleisesti kalakantojen tuottavuutta. Tällä voi olla pitkällä aikavälillä huolestuttavia vaikutuksia.

Ylämitta ei ole kuitenkaan toimiva ellei sitä yhdistetä muihin kalastuksensääntelytoimenpiteisiin. Esimerkkinä ovat niin sanotut keskisilmäkoon verkot. Ne eivät pyydä pelkästään ”keskikoon kaloja” (ala- ja ylämitan välillä), vaan kaikenkokoisia; myös suurimpia. ELY-keskuksille tulisi antaa toimivalta määrät virtavesikohteisiin ylämitta tai rasvaeväisten yksilöiden vapautus vaelluskalakantojen tuottavuuden kasvattamiseksi. Käytännössä muutos koskisi vapakalastusta, jossa saalis on mahdollista vapauttaa.

9) Kalaväylät ja jokisuurauhoitukset jäävät edelleen liian kapea-alaisiksi

Lakiesitys jättäisi kalaväylän määritelmän entisellään eli kolmannekseen keskiveden korkeuden mukaisesta joen, salmen tai kapeikon leveydestä sen syvimmällä kohdalla. Yksi kolmannes tulisi nostaa vähintään kahteen kolmasosaan.

Lakiesitys kieltäisi kaikenlaisen verkkokalastuksen kilometriä lähempänä vaelluskalavesistöön kuuluvan joen suuta. Suomen vesistöt ovat kuitenkin rikkonaisia, saaria ja erilaisia kapeikkoja on runsaasti. Yli kilometrin etäisyydellä saattaa olla kapeikkoja, joissa pyydystäminen uhkaa kutuvaellusta. Tästä syystä rauhoitus- ja säätelytoimia tulisi ulottaa myös yli kilometrin etäisyydellä oleviin kapeikkoihin, joita pitkin vaelluskalat liikkuvat kutuvaelluksensa aikana. Virho kiinnittää huomiota myös siihen, että verkotuskielto koskisi vain jokia ja jättäisi esim. taimenelle tärkeitä pienvesistöt suojattomiksi. ELY-keskuksen listaamien vaelluskaloille merkittävien purovesistöjen suualueille tulee saada vastaavankaltainen riittävä suoja.

10) Kielto kalastaa seisovilla pyydyksillä puroissa epäselvä

Lakiesitys kieltäisi kalastuksen kiinteillä ja seisovilla pyydyksillä puroissa, mutta poikkeuksena tästä olisivat rapumerta ja katiska. Koska esimerkiksi verkkokalastus, pitkäsiimat, rysät jne. eivät yleensä käy purokalastukseen, niin jää epäselväksi mitä ylipäänsä kielletään. Katiska on tehokkain pyydys taimenpitoisissa purovesistöissä, joten miksi se on jätetty pois seisovien pyydysten kiellosta?

Lakiesityksessä todetaan oikein purojen keskeinen merkitys tiettyjen kalojen elinkierron kannalta. Lakiesitys horjahtelee ajoittain taimenen nimen käytössä ja tässä yhteydessä lakiesitys toteaa purot tärkeiksi ”purotaimenille”. Lain ei tule tukea vanhentunutta jakoa puro-, järvi- ja meritaimeneen, kun kyseessä on yksi ja sama kalalaji. Lisäksi puroissa ei elä tai kude pelkästään paikallisia kaloja, sillä suuretkin taimenet nousevat pieniin puroihin vähintään kudulle. Pienet valuma-alueeltaan jopa alle 10 km² ovat esimerkiksi Suomenlahdella mereen vaeltavan taimenen tärkeimpiä kutualueita.

11) Istukkaiden merkintä pakolliseksi

Edellä todetun mukaisesti Virtavesien hoitoyhdistys tukee siirtymistä istutusperustaisesta kalakantojen hoidosta luonnonlisääntymiseen. Lakiesitys toteaa oikein, että istukkaat lisäävät myös luonnonkaloihin kohdistuvaa kalastuspainetta ja sekoittavat luonnonkalojen biologista perimää heikentäen koko kannan elinmahdollisuuksia. Esityksen ajatus asettaa ehdoksi istutuksille kalojen merkitseminen ulkoisesti (esim. rasvaeväleikkaus) on oikea ja tulee säätää pakolliseksi.

Poikkeuksia olisivat esimerkiksi kotiutusistutukset 0+-ikäisillä poikasilla tai mädillä. Tällöin tulee vaatia, että kaupallisten kasvattajien pitää merkitä mäti ja pienpoikaset soveltuvalla ryhmämerkintämenetelmällä (esimerkiksi ruiskuvärjäyksellä tai alitsariinivärjäyksellä), jotta myös kotiutusistutuksilla tuotetut yksilöt on mahdollista erottaa tarvittaessa saalisnäytteistä. Lähtökohdan tulee olla, että mikäli vesistössä on olemassa tietyn kalalajin luontainen kanta, tulee ensisijaiseksi elvytystoimenpiteeksi asettaa luontaisen lisääntymisen parantaminen esimerkiksi elinympäristökunnostusten ja kalastuksensääntelyn avulla.

12) Hallinnointi- ja suunnitelmajärjestelmän merkittävä uusiminen jää tulevaisuuteen

Kalatalousalueet toimisivat kalataloudellisesti yhtenäisen alueen yhteistoimintaelimenä, joka vastaisi pääasiassa alueen käyttö- ja hoitosuunnitelman laatimisesta, toimeenpanosta, kalastuksen-valvonnasta sekä yhtenäislupa-alueiden kehittämisestä. Kalatalousviranomaisen tärkeimpänä tehtävänä olisi kalastuksen säätelyä koskevien välttämättömien hallintopäätösten tekeminen. ELY-keskuksen avuksi perustettaisiin alueellisia kalatalouden yhteistyöryhmiä, joiden ensisijaisena tarkoituksena olisi eri kalatalousalueiden ja intressien yhteensovittaminen ja konfliktien ennaltaehkäisy. Virtavesien hoitoyhdistyksen kaltaisilla yhteisöillä tulee myös olla mahdollisuus osallistua yhteistyöryhmien työskentelyyn äänivaltaisena edustajana kuten alueellistenkin ympäristöjärjestöjen kalatalousalueiden yleiskokouksiin.

Kalatalousalueiden lukumäärä supistuisi runsaasta 200:sta noin sataan. Miten tämä on tarkoitus käytännössä toteuttaa? Nykyisestä kalastusaluejaosta olisi edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi tarkoituksenmukaista siirtyä laajempiin aluekokonaisuuksiin. Tästä pitäisikin olla laissa erillinen velvoittava pykälänsä. Alueiden tehtävistä säädettäisiin laissa ja niistä keskeisin olisi alueellisen käyttö- ja hoitosuunnitelman laatiminen ja sen toimeenpano. Alueiden koon kasvattamisella voidaan hallintokuluja vähentää ja tehtävien selkeyttämisellä saada niiden toiminta eri osissa Suomea tasalaatuisemmaksi. Alueiden rajauksista päätettäessä on ehdottomasti lähtökohdaksi otettava kalalajien luontainen elinkierto sekä sisä- että merialueella. Lisäksi ehdotuksen mukaisen kalatalousalueen muodostamisessa erityisesti aluerajausten osalta otettaisiin huomioon laki vesien ja merenhoidon järjestämisestä. Tavoitteena on siis edistää vesienhoidon tavoitteiden toteutumista kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmien ja niiden toteuttamisen avulla sekä lisätä yhteistyötä. Parhaimmillaan yhteistyön lisääntyminen nopeuttaa vesistön kunnostushankkeiden ja niihin tukitoimenpiteinä liittyvien kalastusrajoitusten ja istutus-toimenpiteiden tekoa.

Lakiesitys ottaa esiin osakaskuntien vaihtelevan kyvyn selvittää niille kuuluvasta keskeisestä tehtävästä olla kalastuksen keskeinen hallinnointiyksikkö. Kalatalousalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmille annettaisiin jatkossa nykyistä suurempi painoarvo, mutta nämä alueet olisivat vastaisuudessaakin sivuroolissa verrattuna osakaskuntiin. Kansallisten kalavarojen hoitosuunnitelmien (esimerkiksi kansallinen kalatiestrategia, lohistrategia) tulisi vaikuttaa alueellisiin suunnitelmiin.

Virho voi sinänsä kannattaa lakiesityksen muutoksia, mutta todellisuudessa se ei tuo perustavaa laatua olevaa muutoksia nykytilanteeseen tai ratkaise monien osakaskuntien toimimattomuutta, vaan lähinnä säätää olemassa olevaa rakennetta. Vaikka hallinnolliset askeleet ovat oikean suuntaisia, jää mielikuva, että rakenteiden suuri uudistaminen jää tulevaisuuteen.

Virtavesien hoitoyhdistys ry:n puolesta

Esa Lehtinen
Puheenjohtaja

Markus Penttinen
Sihteeri